

עלמנו ולפי יודע שיבדדוהו כלמני
אלה יתלה הכבוד בלבו: שישתי
בשיעור אבא. שהוא לרין לי אהל אם
אני ישמע למקום בדבר אביו בדבר
עלמו אל יתלה בלבו שאני לי אהל
גנאי: דיני כבוד משבתי. עלי יפה
כל רע הדלף לבל על נפשו: בראן
ואיך כנר קבל מה שקבל שאין
משפט רשעי יתחיל בניהוס אלה י"ב
הש: הים משנה שם אביו מה חכם
הדורש דרסה ברנים ולוחש לתורגמן
והוא משמע משנה שם אביו ושם רבו
אם נא לומר דבר הלכה שאמר אביו
או רבו לוחש לתורגמן קן אמר אבא
מעבד קן אמר רבי ומורי: אבא
התורגמן. המשמע לרבים אביו
משנה אלה מנסה בשמו ואומר קן אמר
פלוגי: אבא דבאן. אין התורגמן
משנה: אי יבא אבא התורגמן.

ותורגן לשלום אמר ליה אם איתא דרבה לא הוה מברך לך ארדכי והכי
שמע לארונא דקארי אמר אי דעי לא נפקי ברך ומברך בחי ומברך
במותו יבחינו טעם הנשמע דברו אמר למקום לא יאמר שלוחני
משבלי אבא מחרוני משבלי ענמי פשרוני משבלי ענמי אלא כולדו
אמר אבא אלא קן אמר רבו שמעיה מפני לא יאמר קן
הך שנים עשר הרי טבאן ואלין אמר רבו ספרת משבלי: יהני מיל
דבא תו רבני יהבם משנה שם אביו ושם רבו תורגמן אינו מושג לא
שם אביו ולא שם רבו אבא דבאן אלימא אבא דמורגמן אבא תורגמן
לא רב חומת הוא אלא אמר רבא י"שם אביו של חכם ושם רבו של
חכם נה דא דמר נה רב אשני יתיר איתרו מורא ויהיה כבוד מורא
ואמוריה אמר רבי אמר רב אשי: יתיר איתרו מורא ויהיה כבוד מורא
לא עומד במקומו ולא יושב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מרעינו
יכבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מבנים ומצויא איבעיא דרו
משל

ק' 18
1/15

33 [THE PRECEPT OF HONORING FATHER AND MOTHER]
to honor one's father and mother, as it is stated. Honor your
father and your mother, etc. (Exodus 20: 12). The explanation is given [in
our Oral Tradition]: What constitutes [this] honor?—to provide food
and drink, clothing and raiment, and to take them in and lead them out.¹

At the root of this *mitzvah* lies the thought that it is fitting for
a man to acknowledge and treat with loving-kindness the person who
treated him with goodness, and he should not be a scoundrel, an
ingrate who turns a cold shoulder [to him]—for this is an evil quality,
utterly vile before God and mankind. It is for a person to realize that
his father and mother are the cause of his being in the world; hence in
very truth it is proper for him to give them every honor and every
benefit that he can, since they brought him into the world and then,
too, labored through many troubles over him in his early years.

There are few Biblical norms that regulate the obligations of
children toward their parents. One norm was disclosed to us
by God in the Decalogue, the other is contained in Leviticus. We
are commanded in *hibbud* and *mora*, to honor and to fear our
parents. In the Decalogue we come across the precept of *hibbud*:
"Honor your father and your mother as the Lord your God has
commanded you, that your days may be long and that it may go
well with you upon the land which the Lord your God gives you"
(Deut. 5:16; see also Ex. 20:12). The precept of *mora* finds
expression in Leviticus (19:3): "You shall fear every man his
mother and his father." The precepts of honoring and fearing
were enumerated among the 613 *mitzvot* as two separate com-

כבוד הוראה
לכבוד אבך ואמך
אסף וגו'. וזאת הפרש איתנו כבוד. פאקיל
ושפחה מלביש ומשקה סתים ומוציא.
סוד לסי שפחה אבא סודה ורא יתנה זבל וסתגר
אלקים ואנשים. ושימו אל לבו אי קאב וקאם הם
סת היותו בעולם. ופל בן באמת ראוי לו לצעות
לקם כל כבוד וקד תואלת שייכל. כי הם הדיאווה
לעולם. גם יגדו בו פכה יגיעות בקטנותו. וקסיקפ

Outward Action and Inward Experience

**Kibbud u-Mora:
The Honor and
Fear of Parents**

R. Joseph B. Soloveitchik,
Family Redeemed

mandments, since they are related to two different acts.

The norms of *kibbud u-mora* consist of two components: outward action and inward experience. Under the aspect of outward action, the Halakhah developed a normative science and a technique of good conduct on the part of the child towards his or her parents. This normative and technical discipline introduces fixed, statutory standards of good behavior with which the son or daughter must comply. The realization of the norm concerning external action is attained with the formal correspondence of one's actions to the formal halakhic criteria. If the action is legalistically correct, the norms of *kibbud u-mora* are considered to be fulfilled. The Halakhah, when viewed from this angle, does not demand the intrinsically good deed, a deed which expresses good will, an inner commitment, an emotional attachment or relatedness. Outward action which is just incidentally good has been sanctioned by the Halakhah, notwithstanding the "neutral" motivation responsible for this particular behavior. The right or good deed may be the consequence of a morally irrelevant decision conditioned by circumstances lying outside the ethos, and yet still sustain halakhic significance and worth.

Under the aspect of inward experience, *kibbud u-mora* are raised from the level of technique — technical discipline — to that of an experience. A novel element is injected into the performance — the motivation, the causative inner situation of man, the all-pervading mood. The deed becomes the agency through which experience speaks, the objectified intimate feeling which reveals the very recesses of personal existence. The good will becomes externalized, noble desire presses into action, and the organs of acting are inspired by restlessness. The tense muscle is then an experience concretized, the feverish movements of the hand are a thought turned into nerve tissue, and the whole of external man — an ecstatic soul made visible. The deed in such a stage consists not just of acting but of acting out something deep-seated, hidden in the inaccessible recesses of the human personality. The *pe'ulat mitzvah*, the mitzvah per-

formance, becomes a dramatic gesture, a soliloquy — or rather a colloquy — telling a marvelous tale of the boundless existential distances and unexplored spaces of man, his dilemma, contradiction and self-redemption.

At the level of *kibbud*, action becomes then the agency through which the inner commitment of child to parent speaks, and thus formal relationship turns into ultimate relatedness, mechanical distance into spiritual closeness, and the separateness of two *personae* is supplanted by an existential union. Wise action toward one's parents becomes sincere and meaningful action.

Outer and Inner as Independent Fulfillments

We must state that these two aspects, the outer and inner, are not interdependent. One may act wisely toward one's parents — so that, from the viewpoint of *kibbud u-mora* techniques, the behavior is irreproachable and meets all standards of decency and propriety — while he personally remains emotionally indifferent and completely uninvolved in the very action which takes place. The child is rich and generous and showers his parents with gifts and favors. Materially they lack nothing since the child attends to all their physical needs. Yet he does not love them nor does he feel attached to them. His relationship, if we may speak of it, is one of cold civility and courtesy — the precept associated with external action is fulfilled, while the experience of *kibbud* is lacking. This unimpeachable behavior is a result of good breeding, excellent manners, and natural politeness. If I may use idiographic terms,* I would say that his "good conduct" is due to a "habit of mind" and not to conviction. He himself may be wary of all feeling of reverence, averse to all doctrines glorifying parents and contemptuous of all emotions of loyalty, love, devotion, and so forth.

* Terms referring to the separate and distinctive features of the individual personality — eds.

On the other hand, let us take the case of a person who loves his parents and feels committed to them, but has not been furnished by Providence with the proper material means to provide them with food and shelter. He is poor, a day laborer who barely earns a meager livelihood and is unable to support his father and mother and spend time with them. The external aspect of *kibbud* is not realized by him, even though this omission is due to unfriendly circumstances which are beyond one's control. Yet, as to the experiential component, he certainly developed the proper approach to his parents, one of love and respect.

There are also many who, in spite of the fact that their hearts overflow with love and tenderness for their parents, cannot act out their feelings. Various psychological blocks and inhibitions prevent them from expressing their inward life in outward symbols of action. They are handicapped by a sense of shyness; they are embarrassed by the arrogant intrusion of the outside upon their privacy. They simply refuse to open up their inner world and let action spotlight their most intimate experiences. They remain impersonal and therefore allegedly cold, violating the technical principle of *kibbud*. Others, eager to manifest their inner experiences, fail to do so because they lack a sense of coordination between the emotion and expression, intention and deed, thought and grammatical formulation. They are hampered by a certain clumsiness in demonstrating their inner world, and hence quite frequently they do or say just the opposite of what they intended to express through word or action.

The same is true of *mora*. One may be a coarse person and not be able to observe the halakhic etiquette which is binding upon the child. One's language is vulgar, he is uncouth in guise and gesture, his manners are uncultivated. He lacks the ability to control his anger. It is self-evident that from time to time he may commit an infraction of the norm of *mora* by uttering the wrong word or giving his parents an ugly look. Yet, in spite of the fact that he is unrefined and rude, in spite of his awkward exterior, his heart might be tender and kind, might inwardly experience

fear and admiration for his parents. The opposite is also possible. The child is by nature a polite person, has inbred excellent manners and polished phrases, treats his parents with courtesy and civility. Formally his relationship is immaculate. Yet inwardly he feels contempt for them and considers himself superior to the old folks. He actually only tolerates them, notwithstanding all the niceties he accords to them. In either case only one aspect of the precept finds its fulfillment, while the other is violated.

The Halakhah has adopted a tolerant attitude toward all these people. Of course, the ideal realization of *kibbud u-mora* can only be attained when the external act and the inner experience, the outward and the inward, complement each other. However, the people whose intentions are good even though their outward behavior does not reflect their inner mood, or, vice-versa, individuals who act in accord with the practical code of *kibbud u-mora* out of sheer habit and technical training while their soul abides in the bleak and dreary realm of neutrality, are not to be condemned as violators of the *kibbud u-mora* obligation. The latter norm fluctuates, like certain mathematical functions, between a maximum and minimum boundary. Judaism, with its realistic approach to human nature, has always been tolerant toward its frailties and limitations and did not expect the average Jew to attain the perfect harmony between his inner and outer orders. As it has always rejected the theory of the esoteric character of the religious act, it had to give an opportunity to every normal person who is in command of his deeds to share in the realization of the Divine commandment of *kibbud av va-em*. A similar attitude has been adopted by Judaism toward many halakhic precepts.

**Halakhic Norms:
Their Rationale and Implications**

The formal, practical, normative component of *kibbud* summons man to serve father and mother; it is a call to the service

חיי כלל מן הלכות חינוך הקטן אדם ע"א 141

אפי' בשהאב בעיר (סי' תי"ד עין כ"ו נתיק' וז"ל וגם מלאן ז"ל לשיטת רש"י ור"ן דמוקר להאכילן חיסור דרבנן וז"ל למה צריך לערוך וז"ל אחי לאשויטין מטעם חינוך עירוב שהוא מנהג מדרבנן לא ה"ל למימר הוי ליטא דיוטא עירוב אמו חלה ח"ל אין צריך לערב בשביל וז"ל):

מז קמן שמת לו פת האביו או אמו קיימין אם כבר הגיע לחינוך מקדמין לו כדן קריעה ואם מת אביו או אמו של קטן אע"פ שהן קטנים ביותר מקדמין להם מפני ענמת נפש שיבכו הרואים שאף הקטן הוא אבל (י"ד סי' נפרישה):
ז' קטן שמצא מצויה אע"פ שאין לקטן זכיה מ"ם תקנו חכמים שאסור לגזול ממנו מפני דרכי שלום ודוקא מצויה שאין דעת אחרת מקנה לו אבל שכירות של קטן וה"ה אם נתן לו אחר במתנה הוי גזל גמור ויצא בריינים (ח"מ סי' ע"ד):
י"ה דין עדות בקטן לענין אסורים כתבתי בחיבורי חכמת אדם כלל ע"ב ע"ש ודוקא כשהוא קטן ערין אבל כשהוא עכשוו גזול נאמן לומר זוכרני כשהייתי קטן היינו מהלכין עד כאן בשבת וה"ה בשאר איסורי דרבנן (ח"מ סי' ע"ט וה"מ סי' ט"ז):

כלל מן דין הלכות כיבוד אב ואם (י"ד סימן רנ)

א אפי' ש' לו אב או אם ישדל לעסק בצרכיהם שהוא מ"ע מה"ח והוא המורה שבחמורות (נדלו' גירוסלמי ריש פאה) וצריך האדם שיכבד אביו ואמו וירא מפניהם וצריך ליוהר מאוד בכבודם ובמוראם שהוקש כבודם ומוראם לכבוד ומורא של המקום ב"ה דשם כתיב כבר את ה' מהונך ה"נ כתיב כבר את אביך כתיב את ה' אלהיך תירא וה"נ כתיב איש אמו ואביו תירא ושלשה שותפין הם באדם המקום ב"ה ואביו ואמו האמרו חז"ל כזמן שאדם מכבד אביו ואמו אומר הקב"ה מעלה אני עליהם כאלו דרתי ביניהם וכבודני ובזמן שמצער אביו ואמו אומר הקב"ה יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם שאלמלא דרתי ביניהם צערוני ופשיטא שצריך לאהוב אותם כגופי שהרי הוא בכלל החובת לרעה כבודך אלא שבאביו ואמו הוקש אהבתם לאהבת המקום כדאי' בזה"ש פ' תצא כנבואה ראשונה בטר אבה ואמיה דרחים לך יחזיר מנרמיה ונפשיה ורחייה ונשמתייה וכל עלמא דהוי ליה חשיב ליה לאין למעבד ביה רעותא דאביו ואמיה עכ"ל ואמרו רז"ל רכל מצות חבן על האב ואם הוא פרעון חוב שהבן חייב לפרוע לאביו ולאמו המצבה שנמלחו ומי שאינו סכרם נקרא רשע דכתיב לוח רשע ולא ישלם וא"כ בכלל הפרעון שיאחזב אותם אהבה ענה כדרך שהיו אהבים אותו ולא יהיה עליו לטורח ולמשא ואם אין אדם מכבד אביו ואמו גזרות קשות באות עליו ברכתיב בכבוד המקום יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבודני ולבו רדק ממני הנני יוסיף להפליא בו' וכיון שהושעה כבודם לכבוד המקום א"כ גם העונש שיה ולכן כמו המקלל השם בסקילה ה"נ מקלל אביו ואמו בסקילה (עין כ"ו נטור ונספר חרדים' נתי"ע הקלויות כלל):

ר' חיים אשכנזי פ"ב שו"ת ח"א ח"א ח"א

אלא מיכן אנו למדים, שחטא לשון הרע שחטאו בו המרגלים לא ה' רק בדבור, אלא עיקרו של החטא נעוץ במחשבה הרעה שהביאתם לידי דבור לשון הרע. וכן הוא בכל לשון הרע שאדם נכשל בו, עיקר החטא נמשך מהראיה הרעה או השמיעה, אשר סיבבה וגרמה לו שידבר אח"כ על חבירו מה שראה או שמע עליו, ולכן כל יום נוסף שתרנו את הארץ גרם וסיבב את דיבורם, ועל כן נענשו על הימים אשר גרמו לחטא, וריבוי הזמן הוא ריבוי החטא.

וכן מקובלני שאין מצות כבוד אב מתקיימת כהילכתה, אלא אם כן מעריך הבן את אביו ומעריצו למאד, וחייב הבן למצוא באביו תכונות מסוימות בהן הוא מצטיין יותר מכל אחד זולתו, והריהו בהן גדול הדור, (וכן נהג אמו"ר זצ"ל), כי אם לא יעריכנו

חז"ל (3) (י"ט, י"ח ע"ג)

הרב יצחק זילברשטיין
אב"ד ורב רמת אלהן, בני ברק

קונטרס בענין פגיעה בכבוד הורים לצורך הצלה ורפואה

תוכן הענינים

- א. לדבר נגאי על אביו כדי להציל בני אדם מנזקין.
- ב. לדבר נגאי על אב כדי לחקל עונש הבן כמשפט.
- ג. פגיעה בכבוד הורים כדי לרפאות בעיות נפשיות.
- ד. פגיעה בכבוד אב לילד שאביו פגע בו.

קול פגיעה בכבוד הורים להצלה ורפואה התורה קפא

שאלת השאלה האם הפסיכולוג שערך את הטיפול קיים מצות "ורפא ורפא", "השב תשיבם" (בתחום בריאות הנפש) ולא תעמוד על דם רעך (כי יכולים לראות את האב "כרודף" אחר בנתו, כי בהתנהגותו הוא סיכן את בריאות הנפש) או שהוא עבר איסור בכך שהוא העלה את חלקם של ההורים במצוקותיו למודעות של המטופל, והוא מכשיל את המטופלת בכך שהיא לא תרצה לכבד עוד את אביה ואף תזלזל בו, ובכך תעבור על איסור של "ארוור מקלה אביו ואמר ראיך להתרפאות באיסורים?
תשובה:

יש לחלק את התשובה לשני חלקים. (א) כשהאב עדיין לא חזר בתשובה וממשיך בררבו הרעה, (ב) בשחזר בתשובה.

גוף תחלה באופן הראשון כשהאב עדיין לא חזר בתשובה. נפסק בשלחן ערוך (ירד סי' ר"מ סעי' י"ח בהגהה) יש אומרים דכל עוד שהאב לא חזר בתשובה אין חיוב לכבדו. לאור זאת אין מקום לשאלה, כי אין חיוב לכבד אב רשע. אלא שדבר זה אינו פשוט, מאחר והשך שם (סי' ב') כתב: אעפ"י שאינו חיוב לכבדו אסור לצערו, יע"ש. לאור זאת אם האב יודע מהטיפול הפסיכולוגי הניתן לבתו, ושהיא מודרכת לבו לן, הרי יצטער, ואסור לצערו.

דיתכן שגם כשיוודע מהטיפול מותר לעשות זאת, כי בכגון זה שהאב הוא זה שקלקל אותה והתנהג בה שלא כדת, האיסור שאסרה תורה לבזות את האב ולזלזל בכבודו הוי רק כשהמטרה היא ולזלזל באב לשם השפלה, אבל לא כשהוא נעשה למטרת ריפוי, ולתועלת של הבת, שהיא בסופו של דבר גם תועלת לאב, שתהיה לו בת בריאה, כשרה לנשואין ולהמשך דורות, ואין זה קלוד כי אם הבראה והכשרה לנשואין, והרי האב הוא זה שקלקל את הבת והתנהג בה שלא כדן, והוא עשה אותה לחולה ועליו מוטל לתקנה.

וראיזה לכך שמותר לבזות ולצעור את האב לתועלת, מחזיקהו המלך שגירר עצמות אביו על מטה של חבלים, כמבואר במסכת פסחים דף נ"ז. ופירש שם רש"י גירר עצמות אביו משום כפרה, ולא קברו כדרגש ומטה נאת, ומפני קידוש ה' שיתגנה על רשעו, ויוסרו הרשעים, עכ"ל. ומסיימת שם הגמ' הודו לו חכמים, שיפה עשה. הרי שמותר לבזות אב לתועלת כזו, וכמ"כ בדין שהאב החריב עליה את עולמה, וחייב הוא לשאת בצער כדי לרפאותה.

ואם האב חזר בתשובה, יש להניח שמן הסתם ניהא לו שבתו תבזתו בלכת כדי שתוכל להנשא, וכדי שתהיה לאב כפרה על מה שעולל לה, ואולי מהיושר לשותף את האב ולהתייעץ עמו על דרכי הטיפול כדי למנוע ממנו חרפה עד כמה שאפשר, ולאחר שהבת תתרפא ותנשא ויגלידו פצעה, יש לעורר אותה, לשון לכבד את אביה כי היא בעלת חוב לו על שהביאה לעולם, ולמרות הנזק שהסב לה לא פקע החוב שהבת חייבת כלפי אביה.

לסיכום: הטיפול מותר והפסיכולוג מקיים את כל המצוות האמורות לעיל.

א' מ' כ' פ' ו' ח

תורה תמונה

- (ח) כפר לעמך. כל היום כשר לעריפת העגלה, מאי פיעמא, אמרי דבי ר' ינאי, כפרה כתיב בה כקדשים^(י) [פניל: ב"א א']
- כפר לעמך. עגלה ערופה אמרה בתראה, כגלן, אמרי דבי ר' ינאי, כפרה כתיב בה כקדשים^(י) [ע"ז כ"ש ב']
- כפר לעמך. עגלה ערופה טורחה היא, מאי פיעמא, אמרי דבי ר' ינאי, כפרה כתיב בה כקדשים^(י) [זבחים ע' ב']
- כפר לעמך. עגלה ערופה שנמצאה טריפה או מחוסרת אבר פסולה, מאי פיעמא, כפרה כתיב בה כקדשים^(י) [ירושלמי סוטה ס"ג ה"ה]
- כפר לעמך וגו'. היתנים אימרים כפר לעמך וגו', ולא היו צריכים לומר ונכפר להם הרב אלא רוח הקודש מבשרתן, אימתי שתנשו כבה, הרם מתכפר להם^(כ) [סוטה ס"ז א']
- כפר לעמך וגו'. כפר לעמך - אלו החיים, אשר פוית - אלו הסמים, אלמד שהסמים צריכים כפרה, נמצינו לסדק, ששופך דמים דומא עד יציאת מצרים^(כא) [פסרי].

כיימציא חלל באדמה אשר יהיה אלוהיה נתן לה לרשתה נפל בשדה לא נדע מי הבהו: וצאו וקניו ושפטיה ומדדו אל העדים אשר סביבת החלל: והיה העיר הקרבה אל החלל וקחו וקניו העיר ההוא עגלת בקר אשר לא עבר בה אשר לא משקה בעל: והורדו וקניו העיר ההוא את העגלה אל גחל איתן אשר לא יעבר בו ולא ירצע וקרפושם את העגלה בגחל: ונגשו הקהנים בני לוי כי הם בחר יהיה אלוהיה לשרתו ולבקר בשם יהוה ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע: וכל וקני העיר ההוא הקרבים אל החלל ירצו את ידיהם על העגלה הערופה בגחל: ועניו ואמר וינינו לא שפכה את הדם יהוה וענינו לא דאנו: ספר לעמך ישראל אשר פוית יהוה ואל תפן דם נקי בקרב עמך ישראל ונכפר לקם הדם: ואתה תבער הדם הנקי מקרבך כי תעשה ותשר בעיני יהוה: סטט ז"ז פסקים סל"א סט"ז

תורה תמונה

למדין (מ"א ח'), אשר יאלו אטוהם ממרים (מ"ב כ"ט), וז"ל גם כן כיון דמי זה מטה לדודא ט"ל נתקן ט"אמרו ג"כ בטון כוס, אשר פוית את אטוהם, ולכן דרום דלטון אשר פוית מטעם שיכפר ליהוואם ממרים, ומפרם [בדרש שנסמך] טעם סדנר מים טעל פנה כן הולאם בק"ה ממרים טלל ימ"א נהם ונרעם כו"ז דמום, ומכין טעם אירע הדבר פ"י כמו טענרו על הנגף וצריכס כפרה. וזמן עמך דלטון פניו להמנהג סמטור בקדושים ג"כ ג' שטגים בגנים כשמזכירם א"ויהם בתוך י"ב נודע למימם עמך הריז כפרה משכט, וכן הלמד לרבן ממוס דמתיים צריכס כפרה, וע' כנ"י נחיה ס"ם תרל"ח דמחל ס"ז להמנהג טנדורין נדקע כיוס"ס עמך כפמת המתיס, וע' כנ"י ס"ם רב"ד וברעס הניא. ס"ב פירש"י וכי סתכפר על יונאי מנרס ויונאי מנרס מתיס

בית יוסף אורח סי' גרמ"א

נשחית וכל כמחה חלל כחוסף כפר - כמכני לעיל טכן עיקר: אמ' יכולן לומר כ' פמחם טעם ישראל או ה' הוא הלהים נתחאר כנ"י ס"א: בתב המדכי מה שהרגלו לידור נדקע צ"ה ענור החיים יס להיח' חספרא דמתיא כפרשת עגלה ערופה כפר לעמך ישראל אלו החיים אשר פוית אלו החיים מלמד שהחיים צריכין כפרה (ח): וככה הרוקח מה שמוסין נדקע ענור החיים צ"ה יס להם אסתחקה שכתב: כסוף פרשת תלוה ככופורים אחת כשנה יכפר וסמוך ליה ונחנו אז טופר נפשו לה' ומה חוטול לחת טחיו נותן נדקע כענורו חלל כ' כוח לבוח החיים והחיים אס אותו החת כחיים היה טוכן נדקע ואס היה עני אותו המת אך לבו כטוב והיה כוח אס היה לו אז חוטול לו קצת כי החי יכול לבקש להקל דין החת כבוד על אכטלוס (כטוה י): וצ"ה על אחר חלל אס נתן בעטר דשע און חטול וזמנים לכבוד החיים שהנזקקים חלוטס על אכטלוס עד כאן:

ספרות הש"ס

פרק שני ערכין

עין משפט גרמ"א

אלה מנהג אלה ש"ס שברט וכן משמע מהך דרם פ"ב דברט (דף ד') דקאמת רבא הילכחא שמוס עמי ימים שהדור גומר בהן הולל כ"ן פרק לפרק טובק כחלוצה הפרק איש טופק ימים טלון החדר גומר כגון הולל אשילי כחלוצה הפרק טופקוואס און מנכרין טונו מתי הספסוף איש דברר וכו' מפני קדוש עמי יפסק ועד כהן לא ארבעין לים חלל מפני היראה ומפני כבודו ולא דמי להאי דקאמר פרק טלב וערבה (סכ"ד דף מד') אמתגול לא מנכרין ה"מ טלמול דמנה כמו מרבה אכל אקריאה דמנה מנכרין שפיר הוא דקאמר ה"מ כפי' דרעמיה (דקמח) אגול יחד לא יסתיוואס התחיל גומר פ"י יחד און לרד להחלול ואס חייבין ה"מ מנהג טעם דרבינו ויקק כר טכר לאפסוקיה המניא הלא לזיכר חייבין לקרות וגם יחד עמי גומר כשהחולל ור"ה פ"י יחד לא יתול כנרבה ואס החולל כנרבה גומר כהן וי"מ נקום (דריכט טמון) [ד"ת] טיד דקוס לבדך לזיכר עמי כשהחולל דמי דודו און מתייב לזכרו מ"מ מלמד שמתקן טעם לכך און זה כרבה נבטלה כתי שטגים מנכרטה טלמטלה טלב טלית לבטלה א"ש דפשוטה מ"מ ה"ס רעלות לטעל און זה כרבה לבטלה פסק: אמתרין מלמד שברט מפני מה און

כל יומא דהו' דהוקין בקרבנותיהן רפסח און דהוקין בקרבנותיהן שבת דהלוקה בקרבנותיה לימא לא איקרי מעד ראש חדש דאידי מעד לימא לא איקריש בעשיות מלאכה דכתיב *השיר ידה לכם כליל החקדש תג לילה המקדש לתג טוען שדה טן ושואן מקדש לתג און טוען שדה ראש השנה ויום הביפורים דאיקרו מעד ואיקדושבעשיות מלאכה לימא משום דר' אבדו דאמר רבי אבדו אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבשע מפני מה אידישראל אומרים שירה לפניך ב"ה וביום הבפורים אמר לתן *אפשר מלך יושב על כסא דרין וספרי חיים ושפיר מתיס פתוחין לפניו וישראל אומרים שירה לפניו והא תעובה טן דלא דבי ולא הביקאמי משום נימא פורים דאיכא נימא לימא *אמר רבי יצחק לפי שאין אומרים טן שירה על גס שבתוצה לארץ מתקף לה רב גרמן בר יצחק דרבי יציאת מצרים דגם שבתוצה לארץ הוא ואמרוין הלל טן כדתנאי עד שלא נכנס ישראל לארץ דוכשר כל הארצות לומר

דמי ספג טלוקין בקרבנותיהם: דערי התג מתמטין והלכן: דלש מדס איקרי פוסד: דכתיב (איכ"ה ה) קרא עלי משור וכפ"ל דמסכת תענית (דף ע"ג) תמו דהוא סחא מלוי מלוי דמסכת קרא עלי מעד: דשירי: הלל: מקודס: כעשית מלאכה: קחיה: קריאת תורה אור המעלות: דפלי קליט: מהוק קול לשמט: חלק: קלף: דק: טיבטס: גילור דק: ללל: טי לים מתן זה ט"ז זה וקולס דקו וקרין לה לנכ"ס: מפעמם אסתפסמס: שבה היו טופקן סמחי הקרות והיה קולה ללל ומפסמת הכהנים יפה [פסחים ס"ב] וטמנת כהן רח כדלמרי כערישות (דף ה) יס השוק למד הטכ הדק הדק היכט טהקול יפה לנשמת: טני כליס: ללל ומכפנת נעשה: פפורס: דק טיטולן לקטל: פפורק: קול לטיטעלס: שנייס' טן טי לללס וקני מתכפס: ככליס: פי טמתין טהא טכט טס רחב כחשי: אל יסלול טכס: טמכמה איש חלל מקלקלת לפי טכלי מקודס לראשן ט"ז כהנרטה נעש דכתיב (ר"ה ט"ח כה) הכל ככתב מוד' ט' על השקל כל מלמנה וטעינבל טקרים אשקלטיאל: ופטרבכ אפ טנפוס: יכשהה קול זה מתיס: פפוריס: טכה גרפין את דסן המנהג ור"ה ואל טעין קף: טסרה

ונגבה מכל־בשר באו באשר צנה אתו אלהים ויסגר יהוה בערו: ויהי
 המבול ארבעים יום על־הארץ וירבו המים וישאו את־התבה ותרום
 מעל־הארץ: ויגברו המים וירכו מאד על־הארץ ותלך התבה על־פני
 המים: והמים גברו מאד מאד על־הארץ ויכסו כל־ההרים הגבוהים
 אשר־תחת כל־השמים: חמש עשרה אמה מלמעלה גברו המים ויכסו
 ההרים: ויגוע כל־בשר | הרמש על־הארץ בעוף ובבהמה ובחיה
 ובכל־השרץ השרץ על־הארץ וכל־האדם: כל־אשר נשמת־רוח חיים
 באפיו מכל־אשר בחרבה מתו: וימח את־כל־היקום | אשר | על־פני
 האדמה מאדם עד־בהמה עד־רמש ועד־עוף השמים וימחו מן־הארץ
 וישאר אך־נח ואשר אתו בתבה: ויגברו המים על־הארץ חמשים
 א ומאת יום: ויזכר אלהים את־נח ואת כל־החיה ואת־כל־הבהמה אשר
 אתו בתבה ויעבר אלהים רוח על־הארץ וישכו המים: ויסכרו מעינות
 תהום וארבת השמים ויכלא **הנשם מן־השמים**: וישבו המים מעל

7

בן קרא שם־העיר צוער: השמש יצא על־הארץ ולוט בא צערה: ויהוה
 המטיר על־סדם ועל־עמרה גפרית ואש מאת יהוה מן־השמים: ויהפך
 את־הערים האל ואת כל־הכפר ואת כל־ישבי הערים וצמח האדמה:
 ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח: וישכם אברהם בבקר אל־
 המקום אשר־עמד שם את־פני יהוה: וישקף על־פני סדם ועמרה ועל
 כל־פני ארץ הכפר וירא והנה עלה קיטר הארץ כקיטר הכבשן: ויהי
 בשחת אלהים את־ערי הכפר ויזכר אלהים את־אברהם וישלח את־
 לוט מתוך ההפכה בהפך את־הערים אשר־ישב בהן לוט: ויעל לוט
 מצוער וישב בהר ושתי בנתיו עמו כי ירא לשבת בצוער וישב במערה
 הוא ושתי בנתיו: ותאמר הבכירה אל־הצעירה אבינו זקן ואיש אין
 בארץ לבוא עלינו כדרך כל־הארץ: לכה נשקה את־אבינו יין ונשכבה
 עמו ונחיה מאבינו זרע: ותשקין את־אביהן יין בלילה הוא ותבא
 הבכירה ותשכב את־אביה ולא ידע בשכבה ובקומה: ויהי ממחרת

6

אל־לאה ותהר ותלד ליצקב בן חמישי: ותאמר לאה נתן אלהים
 שכרי אשר־נתתי שפחתי לאישי ותקרא שמו יששכר: ותהר עוד לאה
 בתלד בן־ששי ליצקב: ותאמר לאה וברני אלהים | אחי זכר טוב הפעם
 וברני אישי כי־ילדתי לו ששה בנים ותקרא את־שמו זבלון: ואחר
 ילדה בת ותקרא את־שמה דינה: ויזכר אלהים את־רחל וישמע אליה
 אלהים ויפתח את־רחמה: ותהר ותלד בן ותאמר אסף אלהים את־
 חרפתי: ותקרא את־שמו יוסף לאמר יסוף יהוה לי בן אחר: ויהי באשר
 ילדה רחל את־יוסף ויאמר יעקב אל־לבן שלחני ואלכח אל־מקומי
 ולארצי: תנה את־נשי ואת־ילדי אשר עבדתי אתך בהן ואלכח בי

5

אביהן ויאמר מדוע מתרתן בא היום: ותאמרן איש מצרי הצילנו מיד
 הרעים וגם־דלה דלה לנו ונשק את־הצאן: ויאמר אל־בנתיו ואני
 למה זה צובתן את־האיש קראן לו ויאכל לחם: ויואל משה לשבת
 את־האיש ויתן את־צפרה בתו למשה: ותלד בן ויקרא את־שמו
 גרשם כי אמר גר הייתי בארץ זכריה:
 ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנהו בני־ישראל מן־
 העבדה ויזעקו ומעל שועתם אל־האלהים מן־העבדה: וישמע אלהים
 את־נאקתם ויזכר אלהים את־בריתו את־אברהם את־יצחק ואת־
 יעקב: וירא אלהים את־בני ישראל וידע אלהים: ומשה היה
 ויעה את־צאן יתרו חתנו כהן מדן וינהיג את־הצאן אחר המדבר ויבא

4